TİCARET MEŞRU BİR KAZANÇ YOLUDUR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimiz, ticaret ve ticaret ahlâkı hakkında olacaktır.

İnsan yaşamak için ev, ev eşyası, yiyecek ve giyeceğe muhtaçtır. Bu ve benzeri ihtiyaçlarını karşılamak için çalışması ve kazanç sağlaması gerekir. Peygamberimiz:

مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ

"Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir lokma yememiştir. Allah'ın Peygamberi olan Davut aleyhi'sselâm da kendi elinin emeğini yerdi." buyurmuştur.[401]

Hz. Aişe (ra.) diyor ki: Peygamberimizin ashabı –arkadaşları– kendi işlerinin işçileri idiler. (Bizzat çalışıp terlerlerdi) Namaza gittiklerinde vücutları ağır kokardı da Peygamberimiz kendilerine: "Keşke yıkanıp gelseniz" buyururdu.[402]

---

401 Buhârî, "Buyu' ", 15.
402 Buhârî, "Buyu' ", 15.

Bu hadisi şeriflerden anlaşılıyor ki, kişinin kendi el emeği ve alın teri ile sağladığı kazanç en hayırlı ve bereketli kazançtır.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

لِأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا فَيَكُفَّ اللّٰهُ بِهَا وَجْهَهُ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ

“Sizden her hangi birinizin ipini alıp da dağdan arkasına bir bağ odun yüklenerek getirip satması, her hangi bir kişiden istemekten çok daha iyidir. (Kim bilir?) o da ya verir (minnetine girersin), yahut vermez (zilletini çekersin).”[403]

Değerli Müminler!

Çeşitli meşru kazanç yolları vardır. Bu kazanç yollarından birisi de ticarettir.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ

“Ey iman edenler! Malınızı aranızda haksızlıkla yemeyiniz. Meğer ki o kazancınız, herbirinizin rızasından (doğan) bir ticaret (malı) ola.”[404];

وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰواۜ

“Allah, alışverişi helâl, ribayı haram kıldı.”[405]

Bu âyet-i kerimeler ticaretin, alışverişin meşrû bir kazanç yolu olduğunu ifade etmektedir.

Peygamberimiz, Peygamber olmadan önce ticaret etmiş, her işde olduğu gibi ticarette de dürüstlüğü ve güvenirliği ile örnek olmuştu.

403 Buhârî, “Buyu’ ”, 15.
404 Nisâ, 4/29.
405 Bakara, 2/275.

Birinci halife Hz. Ebû Bekir de ticaretle uğraşıyordu. Hatta halife seçildiğinde ticaretiyle meşgul bulunduğu elbiseleri adeti üzere sabahleyin başının üzerine koyarak çarşıya çıkmıştı. Çarşıda Ömer İbn-i Hattap ile Ebû Ubeydetü'l-Cerrah'a rastladı. Bunlar Halifeye:

–Hayrola, çarşıda pazarda işin ne? Sen Müslümanların işlerini üslendin! demişlerdi. Halife:

–Ya ben ailemi nasıl geçindireceğim? diye sormuş, onlar da:

–Biz sana nafaka takdir ederiz, diyerek günlük yarım koyun nafaka takdir etmişlerdi.

–Hz. Aişe'den rivâyete göre, Hz. Ebû Bekir ölürken ne malı varsa onları öldükten sonra halife seçilen zata götürüp teslim edilmesini vasiyet etmişti. Ölümünden sonra bir hizmetçisi ile bir devesi kalmıştı. Bu hizmetçi devlete ait kılıçları temizler, parlatır ve Hz. Ebû Bekir'in ailesine bakardı. Deve ile de su çekilir, bahçe sulanırdı. Hz. Aişe devam ederek diyor ki, babamın ölümünde bunları, halife seçilen Hz. Ömer'e gönderdik. Hz. Ömer:

–Allah Ebû Bekir'e rahmet etsin. Şimdi o, kendisinden sonra yerine geleni derin derin düşündürdü, dedi.[406]

Abdurrahman İbn Avf (ra.) Mekke'den göç edip Medine'ye geldiğinde Peygamberimiz onunla Sa'd İbn Rebî arasında kardeşlik tesis buyurmuş, yani onu, Sa'd ile kardeş yapmıştı. Sa'd İbn Rebî Medinelilerin en zengini idi. Malının yarısını Abdurrahman İbn Avf'e vermek istemiş, fakat Abdurrahman bunu kabul etmeyerek:

–İçinde ticaret yapılan bir çarşınız yok mu? Bana o çarşıyı göster, dedi. Kendisine Kaynuka çarşısı gösterildi, orada ticaret yaparak kısa sürede zengin oldu ve kardeşinin minnet yükü altına girmek istemedi.[407]

Değerli Müminler,

Olgun mümin her işinde olduğu gibi ticaretinde de başkalarının haklarını gözetecek, onların zararına olacak tutum ve davranışlardan sakınacaktır. Aksi takdirde kazancı helâl olmaz veya kazancının hayır ve bereketini görmez.

406 Kâmil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi VI*, 370.
407 Buhârî, "Buyu' ", 1.

Temiz ve helâl bir kazanç elde etmek için dikkat edilmesi gereken bir takım hususlar vardır. Bunları özetlemek yararlı olacaktır.

1. Ölçü ve Tartıyı Adâletle Yapmak

Göklerin ve yerin ayakta duruşu bir ölçü ve denge ile olduğu Kur'an-ı Kerim'de bildirilmektedir.[408] Bütün hakların ölçeği de terazidir. Onun için bir yerde hak ve adâletin yerleşmesi için ilk gerekli olan şey ölçünün herkes için eşit bir şekilde doğru ve dürüst olmasıdır. Bunun doğru olması için iki şey gereklidir. Birisi ölçünün kendisinin tam olması, yanlış alet kullanılmaması, birisi de ölçmenin doğru olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de bu husus hatırlatılmakta ve şöyle buyurulmaktadır:

وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ.

"Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın."[409]

Şuayb aleyhisselâm Peygamber olarak gönderildiği Medyen halkına şöyle demişti:

يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُح۪يطٍ.

"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Zira ben sizi hayır (ve bolluk) içerisinde görüyorum. Bununla beraber yine de sizi kuşatacak bir günün azabından korkuyorum.

وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ.

"Ey kavmim, ölçerken ve tartarken adâleti yerine getirin. Halkın malına densizlik etmeyin ve yeryüzünde fesatçılık yaparak fenalık etmeyin."[410]

408 Rahmân, 55/7.
409 Rahmân, 55/9.
410 Hûd, 11/84, 85.

Ölçü ve tartıda hile yapmak, insanları aldatmak, büyük vebal olduğu gibi aynı zamanda ahlâk yönünden de çok çirkin bir davranıştır. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de bunlarla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَۙ. اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَۘ. وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَۜ. اَلَا يَظُنُّ اُو۬لٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَۙ. لِيَوْمٍ عَظِيمٍۙ. يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَۜ.

"Eksik ölçüp tartanların vay haline! Onlar insanlardan alırken tam ölçerler. Kendileri başkalarına bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik ölçer ve tartarlar. Onlar düşünmezler mi ki, büyük bir günde (hesap vermek üzere) diriltilecekler! Öyle bir günkü insanlar o günde âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklardır."[411]

Büyük Müfessir Elmalılı M.Hamdi YAZIR, bu âyet-i kerimelerin tefsirinde: "Böyle az bir şeyi çalan veyli hak ederse çok çalanların kaç katlı veyli hak edecekleri düşünülmelidir." demiştir.

2. Yalan Konuşmamak ve Yalan Yere Yemin Etmemek

Sadece ticaret yapanlar değil, inanmış olan insanlar yalan konuşmazlar, konuşmamalıdırlar. Yalan insanın güvenilirliğini ortadan kaldırır. Halbuki mümin, sözüne, işine ve davranışına güvenilen insandır. Ticaretle uğraşan kimse, insanların kendisine güvenmesine daha çok muhtaç olan kimsedir. O, sattığı bir mal ile ilgili bir şey söylediği zaman müşteri ona inanmalı ve güvenmelidir. Sattığı malın kalitesi ile ilgili yalan söyler, müşteriyi aldatırsa hem günah işlemiş ve hem de kazancını kirletmiş olur. Hele yalanını Allah'a yemin ederek güçlendirecek olursa daha da çok vebale girmiş ve kazancının bereketini yok etmiş olur.

Hakim b. Hizam (ra.) dan rivâyete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

411 Mutaffifîn, 83/1-6.

الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا أَوْ قَالَ حَتَّى يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا

"Alıcı ile satıcı meclisten ayrılıncaya kadar serbestirler (yani alış verişi bozabilirler). Eğer ikisi de doğru konuştu, mallarının kusurlarını ve değerini olduğu gibi açıkladılarsa alışverişleri kendilerine bereketli olur. Malın ayıbını ve fiatını gizlediler ve yalan söyledilerse, belki kâr ederler fakat alışverişlerinin bereketini mahvederler."[412]

Alışverişte bile bile yalan söylemek ve yalan yere yemin etmek, şüphesiz büyük günahlardandır.

Abdullah b. Ebî Evfa (ra.) diyor ki: Birisi çarşıda malını satış sırasında: "Bu malın bedeline, müşterinin vermediği bir bedel verildiğini Allah'a yemin ederek söylemesi ve bir müslüman müşteriyi satılan mal hakkında ikna etmeye çalışması üzerine:

اِنَّ الَّذ۪ينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَل۪يلًا اُو۬لٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكّ۪يهِمْۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ.

"Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir paraya satanlar var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah Kıyamet günü onlarla hiç konuşmayacak ve onları tezkiye etmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır." (Al-i İmran, 3/77) âyeti kerimesi nâzil oldu.[413]

Ayet-i Kerime, satış sırasında mala sürüm sağlamak için yalan yere yemin edenlerin âhiret nimetlerinden yararlanamıyacaklarını, Allah'ın rahmetinden mahrum kalacaklarını ve can yakıcı bir azaba uğrayacaklarını bildirmektedir.

Değil böyle çarşı pazarda insanları kandırmak için yalan yere yemin etmek, iyilik ve dargınları barıştırmak için de olsa gerekmedikçe yemin

412 Buhârî, "Buyu' ", 2; 19; Müslim, "Buyu' ", 11; Ebû Dâvud, "Buyu' ", 53; Tirmizî, "Buyu' ", 26.
413 Buhârî, "Buyu' ", 27.

etmenin doğru olmayacağı Kur'an-ı Kerim'de bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ.

"Sözünüzde durmanız, kötülükten sakınmanız ve insanların arasını düzeltmeniz için Allah'ı yeminlerinize hedef ve siper edip durmayın. Allah, her şeyi işitir ve bilir."[414]

Ayet-i Kerime önce böyle iyilik ve takva için, dargınları barıştırmak için de olsa yemin yapmayınız. İkinci olarak da böyle hayırlı bir işi terketmeğe dair olan yeminlerinizde durmak, Allah rızasına uygundur sanmayınız, diyor.

Böyle doğru yemin etmek yasaklanınca artık haksız ve yalan yere yeminin nasıl olacağı bir düşünülsün.

Ebûzer (ra.) den rivâyete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

ثَلاَثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ قَالَ فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلاَثَ مِرَارٍ. قَالَ أَبُو ذَرٍّ خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ

"Üç sınıf insan vardır ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları tezkiye etmiyecektir. Hem onlar için acı bir azap vardır" Ravi diyor ki: Peygamberimiz bu sözü üç defa tekrarladı. Ebûzer:

–Mahrum olan ve zararda kalanlar kimlerdir, ey Allah'ın Resûlü? diye sordu. Peygamberimiz:

---

414 Bakara, 2/224.

–Elbisesini kibirlenerek yerlerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve satlık eşyasına yalan yere yemin ederek sürüm sağlayan kimselerdir, buyurdu.[415]

Evet, yalan ve yalan yemin mala sürüm sağlarsa da kazancın bereketini yok eder.

Satıcı bir yönden müşteriyi aldatmayacağı gibi, ona malın kusur ve ayıbını söyleyerek aldanmasına imkân da vermeyecektir.

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ. أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ
فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلاً فَقَالَ مَا هٰذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ. قَالَ
أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ. قَالَ أَفَلاَ جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَىْ يَرَاهُ النَّاسُ مَنْ
غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّى

Ebû Hureyre (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimiz bir defa ekin pazarına uğramış, hoşuna giden bir buğdayı eli ile yoklayınca eline ıslaklık isabet etmişti. Buğday sahibine:

–Ey ekin sahibi, bu ne? diye sordu. Ekin sahibi:

–Ey Allah'ın Resûlü, yağmur altında kaldı ve ıslandı, deyince Peygamberimiz:

–O ıslak kısmı insanların görmesi için ekinin üstüne koysaydın ya. Aldatan benden değildir, buyurdu.[416]

İmam Gazâli, "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı meşhur eserinde Yunus b. Ubeyd adındaki bir tüccarın örnek bir hareketinden söz eder. Bu zatın dükkanında 200 dirhemden 400 dirheme kadar muhtelif fiatlarda kumaşlar varmış. Yunus b. Ubeyd bir defa kardeşinin oğlunu dükkânda bırakıp namaza gitmiş. Dönüşte birisinin elinde kumaş görmüş ve kendi dükkanındaki 200 dirhemlik kumaşlardan olduğunu anlamış. Adama:

–Kumaşı kaça aldın? diye sormuş. Adam:

415 Müslim, "İman", 46.
416 Müslim, "İman", 43.

–Dörtyüz dirheme aldım, demiş Yunus:

–Aldanmışsın, kumaşın değeri 200 dirhemdir, geri dön paranın üstünü al, demiş Adam:

–Bu kumaş bizim orada 500 dirhem de eder, aldanmış değilim, demiş Yunus:

–Hayır, olmaz, götür kumaşı geriver. Öğüt vermek, dünya kârından hayırlıdır, deyince adam kumaşı dükkâna götürmüş ve ikiyüz dirhemini geri almış. Yunus yeğenine dönmüş:

–Allah'tan korkmadın mı, ikiyüz dirhemlik kumaşı dörtyüz dirheme nasıl verdin? Müslümanlara öğüt vermeyi terkettin. Müşterinin bu konudaki bilgisizliğinden yararlanarak ikiyüz dirhemlik kumaşı iki katına dörtyüz dirheme sattın, böyle olur mu, diyerek onu azarlamış. Yeğeni:

–Vallahi o malı kendi rızası ile aldı, deyince, Yunus b. Ubeyd:

–Peki, o razı oldu, senin vicdanın buna nasıl rıza gösterdi, dedi.[417]

İşte örnek bir tüccar, yokluğunda kendi dükkânından iki kat fiatına satılan bir malın kârı kendi kasasına girdiği halde bunu kabul etmemiş, müşteriyi zorla dükkana getirerek fazla olarak alınan parayı kendisine iade etmiştir. Çünkü Peygamberimiz mümini tarif ederken "Kendisi için sevdiğini, yahut kendisine reva gördüğünü din kardeşine de reva gören kimsedir", demiştir.

Satıcı, malının müşteri tarafından bilinmeyen kusur ve ayıplarını ve malının gerçek değerini müşteriye söylemekle yükümlüdür. Aksi takdirde müşteriyi aldatmış ve zarara uğratmış olur.

Satıcıya teslim olan ve güvenen müşteriyi aldatmanın günah olduğunu bildiren Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

غَبْنُ الْمُسْتَرْسِلِ حَرَامٌ

"Kendisini satıcının vicdanına terkeden müşteriden (onu aldatarak) fazla para almak haramdır."[418]

---

417 Gazalî, *İhya'u Ulûmi'd-Din, III*, Kitap, 3, Bab, 4.

418 Heytemî, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid, IV*, 76. Hadisi Taberânî "Kebir"inde rivâyet etmiştir.

3. Borçluya Kolaylık Göstermek

Borçlu borcunu zamanında ödeyerek alacaklıyı üzmemesi yanında alacaklı da borçluya borcunu ödemede kolaylık göstermesi Peygamberimiz tarafından tavsiye edilmiştir.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

رَحِمَ اللّٰهُ رَجُلاً سَمْحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى

“Satarken alırken, alacağını isterken borcunu öderken kolaylık gösteren kimseye Allah rahmet etsin.”[419]

Bir başka hadisi şerifte de şöyle buyurulmuştur:

مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَظَلَّهُ اللّٰهُ فِى ظِلِّهِ

“Her kim bir borçluya mühlet verir, yahut borcunu bağışlarsa, Allah onu (kıyamet günü) kendi gölgesinde gölgelendirir.”[420]

Peygamberimiz buyuruyor:

تَلَقَّتِ الْمَلاَئِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ قَالُوا أَعَمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا قَالَ كُنْتُ آمُرُ فِتْيَانِى أَنْ يُنْظِرُوا وَيَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُوسِرِ قَالَ قَالَ فَتَجَاوَزُوا عَنْهُ

“Sizden önce geçen milletlerden cömert bir kişi öldüğünde, melekler onun ruhunu karşılayarak:

–(Dünyada) bir hayır işledin mi? diye sormuşlar. (Hiçbir hayır işlememiş olan) bu kişi:

–Bu alacaklarımı tahsil eden görevlilerime:

–Yoksula mühlet verin, zengine de kolaylık gösterin, diye emrederdim, cevabını vermişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

419 Buhârî, “Buyu' ”, 16.
420 Müslim, “Zühd”, 18.

–Asıl biz buna daha lâyıkız, bu kulumun günahlarından vaz geçiniz, onu bağışladım, buyurmuştur.[421]

–Allah Teâlâ, yoksulun borcunu bağışlayan alacaklıya kendisinin borçlandığını kabul ediyor ve şöyle buyuruyor:

–"Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa Allah da onun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun çok değerli bir ödülü de vardır."[422]

Süleyman İbn Büreyde (ra.) diyor ki: Bir kere Peygamberimizin:

"Kim ki yokluk ve darlık içindeki bir borçlunun borcunu mali durumu iyileşinceye kadar tecil ederse o kimseye tecil ettiği her bir gün için borç kadar sadaka sevabı vardır" buyurduğunu işittim. Sonra bir kere de:

"Kim ki yokluk ve darlık içindeki bir borçlunun borcunu, durumu rahatlayıncaya kadar erteleyecek olursa, o kimseye ertelediği her gün için iki misli sadaka sevabı verilir" buyurduğunu işittim. Peygamberimize sordum:

–Ey Allah'ın Resûlü, yoksul bir borçlunun borcuna verilen vâdenin her günü için bir kere borcunun bir katı, bir kere de borcun iki katı sevap verilir, buyurduğunuzu işittim, bunun anlamı nedir? dedim. Peygamberimiz:

"Her gün borcun bir misli sadaka sevabı verilmesi borcun vadesi gelmeden evvelki günlere aittir. Borcun vadesi gelip de alacaklının onu ertelediği günler içinde borcun iki misli sevap verilir." buyurdu.[423]

Bu konuda bir hadisi şerif daha nakletmek istiyorum. Ebû Hureyre (ra.) diyor ki:

Bir bedevî Peygamberimizde alacağı olan bir devesini istemiş, ancak bedevilik âdeti üzere Peygamberimize yakışıksız sözler söylemişti. Orada bulunan ashab-ı kiram bedeviye haddini bildirmek isteyince, Peygamberimiz:

–Bedeviyi bırakınız! Her hak sahibinin (edep ölçüleri içerisinde) söz hakkı vardır. Buna bir deve alıp verin, buyurdu. Ashab-ı kiram:

–Ey Allah'ın Resûlü, aradık, bunun devesinden daha yaşlı ve kıymetli deveden başka deve bulamadık, dediler. Peygamberimiz:

---

421 Buhârî, "Buyu' ", 17; Müslim, "Müsakat", 6.
422 Hadîd, 57/11.
423 *et-Tergîb ve't-Terhib, II*, 44. (Hadisi, Hâkim rivâyet etmiştir.)

–O kıymetli deveyi satın alıp bana verin. Sizin hayırlınız borcunu güzel vereninizdir, buyurdu.[424] Buna çok sevinen bedevi Peygamberimize dua etti.

Değerli müminler, borçlu, zamanında borcunu ödemeye çalışacak, alacaklı da ona gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu konuda pek çok hadisi şerif vardır. Biz bunlardan sadece birkaç tanesini nakletmiş bulunuyoruz.

4. Ticaret, İnsanı Allah'ı Anmaktan Alıkoymamalıdır

Gazalî, bu başlığı şöyle ifade ediyor: "Dünya pazarı âhiret pazarına engel olmamalıdır."

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَٓاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ.

"Öyle adamlar vardır ki, ne ticaret ne de alış-veriş onları, Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar kalblerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar."[425]

5. İhtikâr (Karaborsacılık)

Karaborsacılık, yiyecek maddeleri satın alıp, fiatları yükselsin diye saklamak demektir.

Karaborsacılık, ticarette dinin tasvip etmediği sakıncalı davranışlardandır ve haksız bir kazanç yoludur. Halkın ihtiyaç duyduğu bir malı saklayıp halka zarar veren kimse günah işlemiş olur.

Karaborsacı kendi çıkarı için başkalarını zarara ve sıkıntıya sokan, içinde yaşadığı topluma haksızlık eden kimsedir.

Dürüstlük ve ahlâkî değerlerle bağdaşmayan, din kardeşliği anlayışına ters düşen karaborsacılık ve vurgunculuk, müslümana yakışmaz. Peygamberimiz buyuruyor:

---

424 Buharî, "İstikraz", 4.
425 Nûr, 24/37.

بِئْسَ الْعَبْدُ الْمُحْتَكِرُ: إِنْ أَرْخَصَ اللّٰهُ الْأَسْعَارَ حَزِنَ، وَإِنْ أَغْلَاهَا فَرِحَ

“Karaborsacı ne kötü insandır! Ucuzluk olunca üzülür, pahalılık olunca sevinir.”[426]

مَنْ احْتَكَرَ فَهُوَ خَاطِئٌ

“Kim Karaborsacılık yaparsa o, günahkârdır.”[427]

Değerli Müminler,

Konuşmamızı özetlememiz gerekirse, ticaret, meşrû bir kazanç yoludur. Bu kazanç yolunu seçen kimse, ölçü ve tartıyı adâletle yapmalı, hile ve haksızlıktan sakınmalı, ya malına sürüm sağlamak için yalan konuşmamalı, yalan yere hatta doğru da olsa gereksiz olarak yemin etmemeli, borçluya kolaylık göstermeli, karaborsacılık yapmamalı, ticareti onu dinî ibadetlerini yerine getirmekten ve Allah’ı anmaktan alıkoymamalıdır.

Ticarette bu hususlara uyan kimsenin kazancı temiz ve bereketli olur. Ayrıca Allah Teâlâ bu satıcıyı kıyamet günü herkesin imreneceği bir şekilde mükafatlandırır. Peygamberimiz ona şu müjdeyi veriyor:

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

“Güvenilir ve dürüst ticaret yapan kıyamet gününde Peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber olacaktır.”[428]

Konuşmamızı, Beyhakî‘nin Muâz b. Cebel (ra.) den rivâyet ettiği bir hadisi şerifle tamamlayalım.

Peygamberimiz buyuruyor:

إِنَّ أَطْيَبَ الْكَسْبِ كَسْبُ التُّجَّارِ الَّذِينَ إِذَا حَدَّثُوا لَمْ يَكْذِبُوا، وَإِذَا ائْتُمِنُو

426 Heytemî, *Mecmau’-Zevâid, IV*, 101 (Hadisi Taberânî rivâyet etmiştir.)
427 Müslim, *Müsakat*, 26; Tirmizî, “Buyu’ ”, 40.
428 Tirmizî, “Buyu’ ”, 4.

لَمْ يَخُونُوا، وَإِذَا وَعَدُوا لَمْ يُخْلِفُوا، وَإِذَا اشْتَرَوْا لَمْ يَذُمُّوا، وَإِذَا بَاعُوا لَمْ
يَمْدَحُوا، وَإِذَا كَانَ عَلَيْهِمْ لَمْ يَمْطُلُوا، وَإِذَا كَانَ لَهُمْ لَمْ يُعَسِّرُوا

"En temiz ve helâl kazanç, ticaret yapanların kazancıdır. Onlar ki, konuştukları zaman yalan konuşmazlar, kendilerine bir şey emanet edildiği zaman emanete hıyanet etmezler. Söz verdikleri zaman sözlerinden dönmezler, satın aldıkları zaman malı kötülemezler, sattıkları zaman mallarını gereksiz yere övmezler, borçlandıkları zaman borçlarını geciktirmez (zamanında öder)ler. Alacaklı oldukları zaman zorluk göstermezler."[429]

429 Münzirî, *et-Tergib ve't-Terhib, II*, 586.